

14 اپریل 2016

داکتر سید عبدالله کاظم

سؤال و جوابی درباره "سنگ هفت قلم"

همین امروز وقتی صفحه نظر سنجی ها را در پورتال وزین افغان جرمن آنلاين باز کردم، نظرم به دو متن از دو استاد دانشمند افتاد: محترم داکتر صاحب هاشمیان در باره اهدای "سنگ هفت قلم" که یکی از عجایب هنری جهان است و نیز دیگ بزرگ مسی که شهرت و قدامت تاریخی دارد، از طرف امیر حبیب الله کلکانی به مسجد جامع هرات از محترم کانديد اکادیمسین سیستانی طالب نظر گردیده بودند و استاد سیستانی در جواب مطالبی را نگاشته اند که از نظر تاریخی دارای اهمیت بسزا میباشد. لذا خواستم هر دو متن را در این مختصر جمع کرده و آنرا از ستون نظر سنجی به ستون تحلیل ها انتقال دهم تا علاقمندان هر وقت به سهولت به آن دسترسی پیدا کرده بتوانند.

نخست متن داکتر صاحب سید خلیل الله هاشمیان:

جناب استاد سیستانی محتویات کتاب (تذکره الانقلاب) مرحوم فیض محمد کاتب را بارتباط اخلاق و اطوار بچه سقو در 20 ماده تلخیص نموده، و چقدر عالی، مستند و واقعیتانه تلخیص نموده که من هریک از آن مواد را تائید و تصدیق میکنم - قرار مسموع یکعده از صاحبین داکتر عبدالله همراه با حمایت شورای نظار، از داکتر عبدالله خواهش نموده اند که سیمیناری برای تجلیل از شخصیت بچه سقو دایر کنند، و تصاویر بسیار کلان بچه سقو را نیز تهیه و چاپ کرده اند که در پایان سیمینار به دیوارهای کابل نصب گردد - اینکه داکتر عبدالله این سیمینار را در کجا و توسط کی دایر میسازد، تا حال معلوم نیست.

تبلیغات راجع باوصاف بچه سقو در رسانه های پیرو شورای نظار شروع شده است. شب یکشنبه 11 اپریل در تلویزیون آریانا برنامه ای پیرامون آثار تاریخی در موزیم هرات نشر شد - درین موضوع دو نفر افغان، یکی آقای مسعودی سابق رئیس موزیم کابل و دومی یک نفر از پیروان داکتر عبدالله و شورای نظار، هریک بنوبت در زمینه معلومات میدادند. نماینده شورای نظار در نوبت خود تصویر بچه سقو را پخش نمود و گفت: کسانی که این پادشاه افغانستان را بچه سقو می نامند باید بدانند که او یک مسلمان صادق و فرهنگ دوست بود، چنانچه سنگ مرمر مشهور به (هفت قلم) و دیگ بزرگ مسی را بفرمان خود بمسجد جامع هرات اهدا کرده است ...

د پانو شمیره: له 1 تر 5

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینگه کړئ maqalat@afghan-german.de

یادونه: دلیکني د لیکنيزي بني پازوالي د لیکوال په غاړه ده، هيله من يو خپله لیکنه له رالیولو مخکي په خیر و لولئ

من بار اول می شنوم که این دواثر تاریخی بفرمان بچه سقو به هرات ارسال شده باشد. لهذا از مورخ نامدار افغانستان، جناب استاد سیستانی خواهش میکنم درین موضوع روشنی اندازند که واقعا بچه سقو این دو اثر را به مسجد جامع هرات اهدا کرد است؟ با عرض احترامم - سید خلیل الله هاشمیان - 12 اپریل 2016

اینک شرحی از جناب استاد سیستانی:

استاد والامقام جناب هاشمیان صاحب با عرض سلام و حرمت خدمت شما!

برای من نیز تعجب دست داد که چگونه از خانه هندو قرآن برآمد؟ یعنی اینکه چگونه از یک زنگی مست، و بیسواد، یک عمل فرهنگی سرزده است که تاریخ از آن خبر ندارد؟! اگر از سوی حبیب الله معروف به بچه سقو، در وازه کدام مکتبی بروی فرزندان این کشور باز میگردد، آنگاه میشد گفت که او شخص با فرهنگی بوده است، اما او کجا و فرهنگ کجا؟ او اصلاً نمیدانست که فرهنگ چیست؟ او در دوران زندگی خود چنانکه تاریخ گواهی میدهد، جز دزدی و قطاع الطریقی و آدمکشی و غارت مال و منال مسافران، راه دیگری برای امرار زندگی یاد نداشت، پس نسبت دادن یک عمل فرهنگی به او تهمتی بیش نخواهد بود. من برنامه تلویزیونی آریانای بیات را ندیده ام، اما در مورد سنگ هفت قلم هرات میتوان گفت که یکی از شاهکارهای حکاکی جهان در افغانستان است.

سنگ هفت قلم یکی از آثار تاریخی و مهم ترین میراث هنری دوران تیموریان هرات است که اکنون در جوار مزار "خواجه عبدالله انصاری" در هرات بر سر مقبره "غریب میرزا" فرزند "سلطان حسین بایقرا" قرار دارد.

این اثر هنری که از شاهکارهای صنعت سنگ تراشی و حجاری در جهان محسوب می شود، به دست هنرمندان مشهور عهد تیموریان هرات چون "کمال الدین بهزاد" و "شمس الدین حکاک" خلق شده است.

حکاکی سنگ در سال 902 هق آغاز شده و در مدت هفت سال تمام شده است و اکنون در سمت شمال مرقد خواجه عبدالله انصاری قرار دارد.

برخی بر این باورند که هنرمندان مشهوری چون "میرک نقاش" و "زین الدین معمار" نیز در خلق این شاهکار هنری نقش داشته اند. گفته میشود که این سنگ به تقاضای سلطان حسین بایقرا ساخته شد. سلطان حسین قصد داشت تا آن را بعد از مرگش بر سر مزارش بگذارند مگر ناگهان فرزند جوانش، غریب میرزا، فوت کرد.

د پانیو شمیره: له 2 تر 5

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینگه کړئ maqalat@afghan-german.de یادونه: دلپکني د لیکنيزي بني پازوالي د لیکوال په غاړه ده، هيله من يو خپله ليکنه له رالپولو مخکي په خير و لولئ

این سنگ بر سر مزار وی قرار گرفت و خوشبختانه که تا کنون از گزند روزگار به دور مانده است.

در مورد وجه تسمیه این سنگ گفته میشود که استاد «شمس الدین سنگتراش» این سنگ را از کوه کند و آن را مسطح ساخت و بعد از صیقل کردن و پولش آن را به شکل مستطیل در آورد و بعد گلبرگ‌ها و نقاشی‌های زیبا را بر روی سنگ حک کرد. دلیل نام گذاری این سنگ به هفت قلم این است که این سنگ در هفت مرحله ساخته شده است. اول این که سنگ از کوه جدا شده و به شکل خاصی در آمده و دوم تراشکاری شده و سوم داخل سنگ حکاکی صورت گرفته و در مراحل بعدی نقاشی و کتابت بر آن صورت گرفته است.

"ولی شاه بهره" در کتاب خود (هرات نگین خراسان) همین نظر را آورده و نوشته است: این سنگ داری 7 سطح بوده که بر اهمیت هنری آن افزوده است. «برخی محققین را عقیده بر آن است که مراحل کندن این سنگ از کوه و مسطح ساختن و بعداً صیقل دادن و آنگاه تنظیم و ترتیب پلان کاری، تقسیم نمودن آن با اشکال هندسی، طرح گلبرگ‌ها و ترسیم نقوش، تراش دادن گلبرگ‌ها و در نهایت حک خطوط اسلامی معنی کامل هفت قلم را به خوبی می‌رساند تا آنکه این عروس هفت قلم را بر حجله پر گل تاریخشانندند.» البته برخی از صاحب نظران و مورخان دلایل دیگری نیز بر نام گذاری این سنگ به هفت قلم ذکر کرده و نوشته اند: در گذشته‌ها معمول بود عروسان را با 7 رنگ و 7 قلم آرایش نمایند، از این سبب سنگ هفت قلم به مثابه عروسی است که با هفت قلم مشاطه‌گری شده است.

در عهد سلطنت ظاهرشاه، هیئت باستان شناسی از طرف یونسکو برای مطالعه دقیق این سنگ به افغانستان سفر کرد و بعد از مشاهده و ملاحظات دقیق آن را شاهکار هنری بی نظیری توصیف کرد. در سال 1383 شمسی، ولی شاه بهره که رئیس اطلاعات و فرهنگ هرات بود، به سازمان فرهنگی یونسکو پیشنهاد کرد تا سنگ هفت قلم به عنوان هشتمین اعجوبه هنری جهان ثبت میراث فرهنگی جهان گردد. در سال‌های اخیر به همت «بنیاد فرهنگی آغا خان» بناهای اطراف این سنگ توسعه یافته و کتابخانه و مرکز پژوهشی هفت قلم در جوار سنگ هفت قلم تاسیس شده است.

محقق غنی نیک سیر، در مورد موزیم هرات نوشته میکند که:

«موزیم هرات به سال 1302 خورشیدی و در آنزمانیکه شجاع الدوله در وقت پادشاهی شاه امان الله رییس تنظیمیه هرات بود، بدستور مستقیم شخص شاه تاسیس گردید، که درین حالت از جانب خود حکومت اداره و حفاظت میشد.

بعد از آنکه دولت امانی سقوط کرد، در دوران تسلط حبیب الله کلکانی، این موزیم خلاف توقع باز گردیده و بر علاوه آثار زیادی که بیجا [زدی] شده بود، سنگ هفت قلم که از گازرگاه به این موزیم انتقال یافته بود، واپس به گازرگاه در جوار مقبره خواجه عبدالله انصاری (رح) تعبیه گردید و دیگر مسی (هفت جوش) به مسجد جامع بزرگ هرات منتقل شد.

د پانیو شمیره: له 3 تر 5

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de یادونه: دلېکنې د لېکنيزې بنې پازوالي د لیکوال په غاړه ده، هيله من یو خپله لیکنه له رالیولو مخکې په څیر و لولئ

باید گفت درین وقت موزیم هرات در محدوده تعمیر حکومتداری نایب الحکومه، یعنی سمت شمال چارباغ و در خانه زرنگار موقعیت داشت و خانه متذکره همراه چارباغ در سمت غرب مسجد جامع هرات واقع بود، که متأسفانه در رخدادهای جاده کشی و توسعه شهر کهنه در سالهای 1315-16 ناپدید شدند.» (موزیم هرات، از قلم محقق نیک سیر)

بنابر مطالب فوق الذکر آقای نیکسیر، سنگ هفت قلم از سوی پسر سقو به موزیم ملی هرات اهداء نشده است، بلکه فقط از موزیم هرات که محلی برای نگهداری آثار گرانقیمت ملی شمرده میشود، ورژیم امانی آنرا برای حفاظت هرچه بهتر و نیز قرار دادن آن در معرض دید مردم و جهانگردان، قرار داده بود، پسر سقو، و هوادارانش که سایر اشیاء نفیس را به تاراج برده بودند، و سنگ هفت قلم و دیگر مسی را دزدیده نمیتوانستند، دوباره هر دو را به محل اصلی آن انتقال دادند که معنی اهداء را ندارد.

این بود اندوخته های من در مورد سنگ هفت قلم و آثار و سوابق موزیم هرات، به حضور آن استاد گرانمایه .

نمای از سنگ هفت قلم

د پانو شمیره: له 4 تر 5

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینگه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنی د لیکنیزې بنی پازوالي د لیکوال په غاړه ده، هیله من یو خپله لیکنه له رالیرو مخکې په څیر و لولئ

نمای از دیگ بزرگ تاریخی که اکنون در مسجد جامع هرات قرار دارد

در پایان صحت و سلامتی هردو استاد محترم را از بارگاه الهی خواهانم .

با ارادت س.ع. کاظم

د پانو شمیره: له 5 تر 5

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینگه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلپکني د لیکنيزې بنې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله لیکنه له رالیولو مخکې په خیر و لولئ